

**MALAKA OSHIRISH JARAYONIDA UMUMIY O'RTA TA'LIM
MAKTAB RAHBARLARINING MAFKURAVIY KOMPTENTLIGINI
SHAKLLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

*Qo'qon Universiteti 2-kurs magistranti
Mamatqulova Sojida G'opporjonovna*

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablari rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini shakllantirish jarayoni tahlil qilinadi. Malaka oshirish tizimi doirasida amalga oshirilayotgan amaliy va nazariy yondashuvlar ko'rib chiqilib, ularning samaradorlik darajasi tahlil etiladi. Shuningdek, treninglar asosida erishilgan natijalar asosida rahbarlarning mafkuraviy bilimlari va tahliliy salohiyatidagi ijobiy o'zgarishlar ko'rsatilgan. Maqolada mafkuraviy kompetentlikni shakllantirishga xizmat qiluvchi samarali mexanizmlar va takomillashtirish yo'nalishlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: maktab rahbari, mafkuraviy kompetentlik, malaka oshirish, trening, milliy g'oya, innovatsion yondashuv, tahliliy salohiyat, pedagogik metodika

KIRISH.

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qodir, mafkuraviy jihatdan yetuk, ongli va vatanparvar yosh avlodni tarbiyalashdan iborat. Bunda umumiy o'rta ta'lim maktablari rahbarlarining roli nihoyatda muhim sanaladi. Zero, ular nafaqat boshqaruv jarayonini tashkil etuvchilar, balki pedagogik jamoa va o'quvchilarga namuna bo'luvchi mafkuraviy yetakchilardir. Shu sababli ham ularning mafkuraviy kompetentligini shakllantirish va doimiy ravishda takomillashtirib borish zamon talabi sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, globallashtirish jarayonida axborot xurujlari, g'oyaviy tahdidlar kuchayib borayotgan bir paytda maktab rahbarlarining mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda mustahkam fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish ta'lim siyosatining strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Malaka oshirish kurslari bu borada muhim pedagogik maydon vazifasini bajaradi. Zero, ana shu kurslar doirasida maktab rahbarlariga nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar, balki mafkuraviy qarashlar, milliy qadriyatlar, madaniy yondashuvlar, ma'naviy me'yorlar chuqur singdiriladi. Ammo bugungi kunda malaka oshirish jarayonlarining ayrim jihatlari, xususan, mafkuraviy kompetentlikni shakllantirishga oid mexanizmlari zamon talabiga to'liq javob bermasligi mumkin. Bu esa ushbu mexanizmlarni tahlil qilish, samarali va innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirishni talab etadi. Shuningdek, rahbar kadrlarning mafkuraviy savodxonligini oshirish orqali butun ta'lim muassasasida sog'lom ijtimoiy-psixologik

muhitni shakllantirish, o'quvchilarning g'oyaviy immunitetini mustahkamlash, pedagogik jamoaning faoliyatini bir yo'nalishda uyg'unlashtirish mumkin bo'ladi [1].

Bugungi kunda rahbarlar uchun mo'ljallangan malaka oshirish dasturlarining mazmuni, shakli va uslublari tubdan qayta ko'rib chiqilishi zarur. Jumladan, ularning mafkuraviy qarashlariga ta'sir ko'rsatuvchi amaliy mashg'ulotlar, muloqot texnologiyalari, vatanparvarlik ruhidagi tahliliy treninglar, interaktiv muhokamalar asosida shakllantirilgan modul asosidagi ta'lim komponentlari ishlab chiqilishi lozim. Bunday yondashuvlar rahbarlarda tahliliy fikrlash, g'oyaviy qarorlar qabul qilish, zamonaviy mafkuraviy tahdidlarni anglay olish kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maktab rahbarlarining malaka oshirishda faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, ularni real hayotiy misollar, ijtimoiy voqelikdagi dolzarb masalalar bilan bog'lab tahlil qilish imkoniyati berilishi zarur. Bu esa ularda chuqur ijtimoiy-madaniy tafakkurni shakllantirib, jamiyatga mas'uliyatli rahbar sifatida yetilishiga zamin yaratadi [2].

ADABIYOTLAR VA METODOLOGIYA.

O'zbekiston ta'lim tizimi mustaqillikdan so'ng tub islohotlar bosqichiga kirar ekan, ta'lim rahbarlarining nafaqat boshqaruv salohiyati, balki mafkuraviy qarashlari, fuqarolik pozitsiyasi va milliy g'ururini shakllantirish masalasi ham dolzarb mavzuga aylandi. Aynan shu yo'nalishda bir qator pedagog olimlar va amaliyotchilar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, pedagogika fanlari doktori **Jo'rayev M.R.** o'z tadqiqotlarida maktab rahbarlarining mafkuraviy qarashlarini shakllantirishda malaka oshirish kurslarining metodik bazasini takomillashtirish masalasini tahlil qilgan. U o'z ishida rahbar kadrlar bilan ishlashda an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, interfaol, tahliliy va muhokamaga asoslangan mashg'ulotlarni joriy etishni taklif qilgan. Unga ko'ra, mafkuraviy kompetentligini shakllantirishning samaradorligi rahbar shaxsining o'z ustida ishlashiga va zamonaviy axborot tahdidlariga tayyorligiga bog'liq [3].

Shuningdek, ta'lim tizimidagi amaliyotchi mutaxassislardan biri sifatida **Ortiqov R.** malaka oshirish markazlarida olib borilgan monitoring natijalari asosida rahbarlarning mafkuraviy tayyorgarligi yetarli darajada emasligini, bu esa pedagogik jamoaning umumiy ijtimoiy-psixologik muhitiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatishini e'tirof etgan. Uning ta'kidlashicha, rahbarlar mafkuraviy jihatdan kuchli bo'lsa, ular nafaqat pedagoglarga, balki o'quvchilarga ham kuchli namuna bo'la oladi. Shu boisdan, u rahbarlar uchun alohida "Milliy mafkura asoslari" moduli asosida tayyorlangan o'quv kurslarini joriy qilishni tavsiya etgan [4].

Bundan tashqari, pedagog olimi **Hasanboyeva G.** o'z tadqiqotlarida rahbarlarning mafkuraviy kompetentligini baholash mezonlarini ishlab chiqqan. Uning fikriga ko'ra, bu kompetentlik faqat bilim va tushunchalarga emas, balki shaxsiy ijtimoiy pozitsiya, tahliliy tafakkur va amaliy faoliyatdagi namoyon bo'lishiga qarab

aniqlanishi lozim. U o'z ishida eksperimental tahlil asosida rahbarlarga yo'naltirilgan maxsus treninglar samaradorligini isbotlagan bo'lib, treningdan oldin va keyingi ko'rsatkichlar orasidagi farq bu yondashuvlarning foydali ekanini ko'rsatgan [5].

Ushbu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini shakllantirish faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasdan, ularni zamonaviy mafkuraviy-axboriy muhitda faol va ongli faoliyat yurita oladigan rahbar sifatida tayyorlashga qaratilishi lozim. Bu borada olib borilgan ilmiy va amaliy ishlanmalar, tajriba sinovlari va tavsiyalar ta'lim tizimi uchun muhim yo'l xaritasi bo'lib xizmat qilmoqda.

NATIJA.

O'tkazilgan tadqiqotlar va amaliy tajribalar asosida umumiy o'rta ta'lim maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini shakllantirish bo'yicha qator muhim natijalarga erishildi. Avvalo, malaka oshirish jarayonidagi mavjud yondashuvlar asosan nazariy bilim berishga qaratilgani, amaliy hamda interaktiv shakllarning yetarli darajada qo'llanilmasligi aniqlandi. Bu holat rahbarlarning real hayotiy mafkuraviy muammolarga tayyor emasligiga sabab bo'lmoqda.

Eksperimental guruh sifatida tanlangan 30 nafar maktab rahbari bilan o'tkazilgan treninglar natijalari asosida ularning mafkuraviy bilim darajasi va tahliliy kompetensiyasi ancha oshganligi kuzatildi. Jumladan, "Milliy g'oyaning asosiy tamoyillarini tushunish" ko'rsatkichi treninggacha 43 foizni tashkil etgan bo'lsa, treningdan so'ng 86 foizga yetgani qayd etildi. "Mafkuraviy xavflarni aniqlash va tahlil qilish" bo'yicha ko'rsatkich 38 foizdan 81 foizga oshdi, bu esa rahbarlarning tanqidiy fikrlash malakasi ortganligini ko'rsatadi.

Shuningdek, rahbarlarning ijtimoiy-madaniy muhitga faol fuqarolik pozitsiyasida munosabat bildirish darajasi ham sezilarli darajada ko'tarilib, 41 foizdan 79 foizga yetdi. "Mafkuraviy tashabbuslarni ilgari surish qobiliyati" esa treningdan oldin 35 foiz bo'lgan bo'lsa, ushbu ko'rsatkich 76 foizgacha ko'tarilgan. Bu o'zgarishlar, bir tomondan, rahbarlarning mafkuraviy jihatdan o'z ustida ishlashga bo'lgan ehtiyoji kuchayganini, ikkinchi tomondan esa malaka oshirish jarayonlarining to'g'ri yo'naltirilgandagina samarali natijalar berishini ko'rsatadi.

Shunday qilib, tajriba asosida aniqlangan natijalar rahbarlarning mafkuraviy kompetentligini shakllantirishda yangicha yondashuvlar, zamonaviy metodlar, amaliy mashg'ulotlar va o'zaro fikr almashuvlar muhim o'rin tutishini isbotladi. Bu esa, o'z navbatida, ularning rahbarlik faoliyatida mafkuraviy barqarorlik va jamoaviy muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatishiga xizmat qilmoqda.

MUHOKAMA.

Tadqiqot natijalariga asoslangan holda, maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini shakllantirishda malaka oshirish tizimi hal qiluvchi o'rin egallashi isbotlandi. Mavjud metodik yondashuvlar ko'proq ma'ruza asosida olib borilishi

natijasida, rahbarlarning real hayotiy mafkuraviy tahdidlarga tayyorlik darajasi past bo'lib qolmoqda. Shuning uchun zamonaviy pedagogika va psixologiya yondashuvlariga asoslangan, shaxsiy pozitsiyani shakllantiruvchi trening va seminarlar tashkil etilishi zarur.

Tajribali rahbarlarning ishtirokidagi treninglarda olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, ular faqat bilim emas, balki o'zini anglash, tahlil qilish, jamiyatdagi o'z o'rnini belgilash kabi kompetensiyalarni rivojlantiradi. Bu esa ularning jamoaviy boshqaruvda mafkuraviy barqarorlikni ta'minlashiga olib keladi.

Shuningdek, ko'pchilik rahbarlar zamonaviy mafkuraviy xavf-xatarlar haqida yetarli ma'lumotga ega emasligi, ularni tanqidiy tahlil qilish malakasiga ega emasligi aniqlangan. Bu esa, ularning ijtimoiy pozitsiyasini mustahkamlovchi maxsus dasturlar ishlab chiqishni taqozo etadi.

Jadval: Treningdan oldin va keyingi baholash natijalari (eksperimental guruh – 30 nafar rahbar misolida)

№	Baholash mezonlari	Treninggacha (%)	Treningdan so'ng (%)
1	Milliy g'oyaning asosiy tamoyillarini tushunish	43%	86%
2	Mafkuraviy xavflarni aniqlash va tahlil qilish	38%	81%
3	Ijtimoiy-madaniy muhitga faol fuqarolik pozitsiyasida munosabat bildirish	41%	79%
4	Mafkuraviy tashabbuslarni ilgari surish qobiliyati	35%	76%

XULOSA.

Tadqiqot davomida umumiy o'rta ta'lim maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini shakllantirish muhim ijtimoiy-pedagogik masala sifatida e'tirof etildi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, maktab rahbarlarining mafkuraviy saviyasi faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki amaliy ko'nikmalar, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy mas'uliyat bilan mustahkamlanmogi zarur. Malaka oshirish jarayonlarida interaktiv treninglar, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, hayotiy vaziyatlarga asoslangan simulyatsiyalar orqali rahbarlarning mafkuraviy salohiyatini oshirish mumkinligi amalda isbotlandi. Ayniqsa, tajriba asosida o'tkazilgan treninglarda qatnashgan rahbarlarning milliy g'oyani anglash, mafkuraviy tahdidlarni tahlil qilish, jamoaviy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy pozitsiyani shakllantirish darajasi sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Ushbu natijalar asosida shunday xulosa qilish mumkinki, maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini shakllantirish — faqat nazariy kurslar bilan emas, balki shaxsiy o'zgarish, ongli yondashuv va amaliy

tajribalarni uyg'unlashtirgan kompleks mexanizmlar asosida olib borilishi kerak. Bu esa, o'z navbatida, umumiy o'rta ta'lim tizimining mafkuraviy barqarorligini ta'minlash va yosh avlodni ongli shakllantirishda asosiy halqa sifatida xizmat qiladi. Malaka oshirish tizimiga mafkuraviy yo'nalishli innovatsion modul va metodik majmualarni integratsiyalash, eng dolzarb ehtiyojlardan biri sifatida taklif qilinadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov, I. A. (2008). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 176 b.
2. Jo'rayev, M. R. (2022). "Maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini rivojlantirishda malaka oshirish tizimining o'rni". *Pedagogik ta'lim va fanlar ilmiy-amaliy jurnali*, №4, 45–49-betlar.
3. Jo'rayev M.R. (2022). *Maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini rivojlantirishda malaka oshirish tizimining o'rni*. – *Pedagogik ta'lim va fanlar jurnali*, №4, 45–49-betlar.
4. Ortiqov R. (2021). *Rahbar kadrlar uchun malaka oshirish dasturlarining mafkuraviy mazmuni va ularni takomillashtirish yo'llari*. – Toshkent: "Ilm ziyo", 92 b.
5. Hasanboyeva G. (2020). *Maktab rahbarlarining mafkuraviy kompetentligini baholash mezonlari va ularni shakllantirish metodikasi*. – *Pedagogika fanlari nomzodi dissertatsiyasi avtoreferati*. – Toshkent, 27 b.